МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет фізико-математичної та природничої освіти
Кафедра географії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В КУРСІ ГЕОГРАФІЇ 9 КЛАСУ ЗЗСО

Виконав: студент IV курсу 42 групи
освітньої програми: Середня освіта (Географія. Біологія та здоров'я людини)
спеціальності: 014.07. Середня освіта (Географія)
Керекеза Микола Юрійович
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Максютов Андрій Олексійович

Умань – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП……..3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ.....6
1.1. Сутність поняття «рекреаційно-туристичний потенціал» та його структура.....6
1.2. Фактори формування рекреаційно-туристичного потенціалу території…….…….....10
1.3. Методи дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.....13
РОЗДІЛ 2 РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....16
2.1. Природно-ресурсний потенціал Черкаської області.....16
2.2. Історико-культурні та туристичні ресурси регіону.....20
2.3. Розвиток туристичної інфраструктури Черкаської області.....23
2.4. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Черкаській області.....26
РОЗДІЛ 3 ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ В КУРСІ ГЕОГРАФІЇ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....31
3.1. Роль теми у структурі шкільного курсу географії 9 класу.....31
3.2. Вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу регіону на уроках географії…….....34
3.3. План-конспект уроку для учнів 9 класу на тему: «Туристичний потенціал Черкаської області»……..41
3.4 Використання краєзнавчого матеріалу та сучасних цифрових ресурсів у вивченні туристичного потенціалу регіону……44
ВИСНОВКИ.....47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ….....51
ДОДАТКИ.....57

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку суспільства туризм і рекреація стають важливими складовими соціально-економічного розвитку регіонів України. Особливої уваги набуває дослідження регіональних рекреаційно-туристичних ресурсів, їх раціональне використання та інтеграція у систему освіти. Черкаська область має значний природний, історико-культурний та туристичний потенціал, який, однак, використовується не повною мірою.

Проблема ефективного використання рекреаційно-туристичного потенціалу регіону, а також його вивчення у шкільному курсі географії є актуальною як для науки, так і для практики освіти. Важливість цієї теми зумовлена необхідністю формування в учнів цілісного уявлення про свій регіон, розвитку краєзнавчих знань та туристичної культури.

Питання дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу висвітлювалися у працях таких науковців, як О. Бейдик, В. Кифяк, І. Смаль, М. Мальська та інші. Водночас недостатньо розробленими залишаються аспекти використання регіонального туристичного потенціалу в шкільному курсі географії, зокрема у 9 класі закладів загальної середньої освіти.

Отже, актуальність обраної теми зумовлена необхідністю комплексного дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу Черкаської області та його ефективного використання у навчальному процесі.

Мета дослідження – обґрунтувати особливості рекреаційно-туристичного потенціалу Черкаської області та визначити шляхи його використання в курсі географії 9 класу закладів загальної середньої освіти.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання** дослідження:

– проаналізувати сутність поняття «рекреаційно-туристичний потенціал» та його структуру;

– охарактеризувати фактори формування рекреаційно-туристичного потенціалу регіону;

– дослідити природно-ресурсний та історико-культурний потенціал Черкаської області;

– проаналізувати стан розвитку туристичної інфраструктури регіону;

– визначити проблеми та перспективи розвитку туризму в Черкаській області;

– обґрунтувати можливості використання матеріалів дослідження у курсі географії 9 класу.

Об’єкт дослідження – рекреаційно-туристичний потенціал регіону.

Предмет дослідження – особливості рекреаційно-туристичного потенціалу Черкаської області та методика його вивчення у курсі географії 9 класу.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано такі методи: аналіз наукової літератури, узагальнення, порівняння, систематизація, картографічний метод, описовий метод, а також педагогічні методи (спостереження, аналіз навчальних програм і підручників).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання матеріалів дослідження під час викладання географії у 9 класі, розробці уроків, практичних робіт, проектів, а також у краєзнавчій роботі в закладах загальної середньої освіти.

Практична значущість. Матеріали дослідження можуть бути використані при розробці заходів щодо збереження та раціонального використання природно-рекреаційних і історико-культурних ресурсів Черкаської області, визначенні пріоритетних напрямків розвитку туристичної галузі регіону, удосконаленні територіальної організації рекреаційної діяльності, проведенні заходів із регіонального планування і прогнозування, формуванні позитивного туристичного іміджу області та її окремих адміністративно-територіальних одиниць, оптимізації використання рекреаційних територій, розробці змісту та методики викладання тем, пов’язаних із туризмом і рекреацією, у курсі географії 9 класу ЗЗСО, а також у процесі краєзнавчої роботи та позакласної діяльності учнів. Напрацьовані

методичні підходи, принципи та етапи дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу можуть бути використані під час вивчення інших регіонів України.

Наукова новизна. Проведене дослідження дало змогу отримати наступні результати: здійснено комплексне суспільно-географічне обґрунтування рекреаційно-туристичного потенціалу Черкаської області; запропоновано методичні підходи до його дослідження в шкільному курсі географії 9 класу; проведено оцінку природних, історико-культурних та соціально-економічних чинників розвитку туризму в регіоні; виявлено просторові особливості та закономірності формування туристичних ресурсів області; з'ясовано можливості використання рекреаційно-туристичного потенціалу Черкаської області у навчальному процесі закладів загальної середньої освіти.

Апробація дослідження. Основні результати дослідження викладені у збірнику матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Інтеграція фундаментальних та прикладних досліджень в географічній, екологічній та хімічній освіті», а також доповідались та обговорювались на семінарі кафедри географії, геодезії та землеустрою УДПУ імені Павла Тичини.

Публікації. Максютов А.О., Керекеза М.Ю. Дослідження потенціалу рекреаційно-туристичного комлексу Черкаської області: *матеріали XI Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. «Інтеграція фундаментальних та прикладних досліджень в географічній, екологічній та хімічній освіті».* (м. Умань, 21 листопада 2025 р.). Умань: 2025. С. 138–141.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (55), 2 додатків на 2 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 58 сторінок, із них – 50 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

1.1. Сутність поняття «рекреаційно-туристичний потенціал» та його структура

Поняття «рекреаційно-туристичний потенціал» належить до складних інтегрованих категорій сучасної науки, оскільки воно поєднує природні, соціальні, економічні та культурні аспекти розвитку території. Його формування відбувається на перетині кількох наукових напрямів, зокрема географії, економіки, екології та туризмознавства, що зумовлює багатогранність підходів до його трактування. На думку Бойко В. М. [7] для глибокого розуміння сутності цього поняття необхідно проаналізувати його складові елементи окремо, оскільки саме їх поєднання формує цілісне уявлення про рекреаційні можливості певного регіону.

Рекреація як базовий компонент терміну походить від латинського слова *recreatio*, що означає відновлення або відпочинок. У науковому розумінні рекреація розглядається як процес відновлення фізичних, психічних та емоційних сил людини, втрачених у результаті трудової діяльності або впливу стресових факторів сучасного життя. Вона включає різні форми відпочинку, оздоровлення, лікування та духовного відновлення. Важливу роль у цьому процесі відіграють природні умови, адже саме вони створюють середовище, яке сприяє зниженню рівня втоми та покращенню загального стану людини. Паньків Н.Є [33]. До таких умов належать кліматичні особливості території, які включають температуру повітря, вологість, кількість сонячних днів, а також чистоту атмосферного повітря. Окрім цього, значення мають водні ресурси, ландшафтна різноманітність, наявність лісових масивів та інших природних об’єктів, що формують сприятливе середовище для відпочинку.

Туризм є наступною ключовою складовою поняття і визначається як тимчасове переміщення людини за межі постійного місця проживання з метою

відпочинку, пізнання, лікування, ділових або інших цілей, які не передбачають отримання доходу в місці перебування. Туризм як соціально-економічне явище має значний вплив на розвиток регіонів, оскільки стимулює розвиток інфраструктури, створення робочих місць та залучення інвестицій. Його функціонування неможливе без відповідної матеріальної бази, яка включає транспортну систему, заклади розміщення, харчування, обслуговування, а також інформаційні та сервісні ресурси. Саме рівень розвитку туристичної інфраструктури значною мірою визначає привабливість території для туристів та її конкурентоспроможність на ринку туристичних послуг. Новикова В. І. [20]

Термін «потенціал» у загальнонауковому розумінні означає сукупність наявних і потенційно можливих ресурсів, умов і факторів, які можуть бути використані для досягнення певних цілей або результатів. У контексті рекреаційно-туристичної сфери потенціал відображає здатність території забезпечувати розвиток відпочинкової та туристичної діяльності на основі поєднання природних ресурсів, культурної спадщини та соціально-економічних умов. Важливо підкреслити, що потенціал не є статичною категорією, оскільки він змінюється під впливом економічного розвитку, екологічного стану, інвестиційної політики та рівня розвитку інфраструктури. Беляєва С. С., Ратуш К. А. [15].

Таким чином, рекреаційно-туристичний потенціал регіону можна визначити як комплексну систему взаємопов’язаних природних, історико-культурних, соціально-економічних та інфраструктурних ресурсів, які створюють умови для організації та розвитку різних видів рекреаційної та туристичної діяльності. Його структура є багаторівневою і включає кілька основних компонентів, кожен із яких виконує важливу функцію у формуванні загальної туристичної привабливості території.

Найважливішим елементом є природно-ресурсний компонент, оскільки саме він формує базові передумови для розвитку туризму. До нього належать кліматичні умови, геологічна та геоморфологічна будова території, водні

ресурси, ґрунтово-рослинний покрив, а також загальна ландшафтна структура. Сукупність цих факторів визначає можливість розвитку різних видів туризму, таких як оздоровчий, пляжний, гірський, екологічний або пригодницький. Чим більш різноманітними та сприятливими є природні умови, тим вищий рекреаційний потенціал регіону. Паньків Н.Є., Мороз В.Р. [33].

Не менш важливим є історико-культурний компонент, який охоплює матеріальну та нематеріальну культурну спадщину. До нього належать архітектурні пам’ятки, історичні місця, музеї, сакральні об’єкти, традиції, обряди, фольклор та сучасні культурні події. Цей компонент відіграє ключову роль у розвитку пізнавального туризму, формуванні туристичної ідентичності регіону та підвищенні його привабливості для внутрішніх і міжнародних туристів. Крім того, культурна спадщина є важливим чинником збереження історичної пам’яті та розвитку національної самосвідомості.

Соціально-економічний компонент відображає рівень розвитку господарської системи регіону та його здатність забезпечувати функціонування туристичної сфери. Він включає структуру економіки, рівень доходів населення, зайнятість у сфері послуг, інвестиційну активність та загальний рівень соціального розвитку. Від стану цього компонента залежить можливість фінансування туристичних проектів, модернізації інфраструктури та підвищення якості туристичних послуг [53].

Інфраструктурний компонент є завершальним елементом структури рекреаційно-туристичного потенціалу і забезпечує практичну реалізацію туристичної діяльності. Він охоплює транспортну систему, готельно-ресторанний комплекс, заклади оздоровлення та відпочинку, туристичні агентства, інформаційні центри та інші об’єкти сервісу. Рівень розвитку інфраструктури безпосередньо впливає на комфортність перебування туристів, доступність території та її загальну конкурентоспроможність на туристичному ринку (Додаток А).

Отже, рекреаційно-туристичний потенціал регіону є складною багатокомпонентною системою, яка формується під впливом природних умов,

історико-культурної спадщини, соціально-економічного розвитку та рівня інфраструктурного забезпечення. Ефективне використання кожного з цих елементів є ключовою умовою сталого розвитку туристичної сфери та підвищення привабливості території [31].

1.2. Фактори формування рекреаційно-туристичного потенціалу території

Формування рекреаційно-туристичного потенціалу території є складним і багатофакторним процесом, який залежить від взаємодії природних, соціально-економічних, історико-культурних та організаційно-управлінських чинників. Кожен із цих факторів по-своєму впливає на розвиток туристичної та рекреаційної діяльності, а їх сукупна дія визначає загальний рівень привабливості регіону для відпочинку, оздоровлення та туризму.

Найбільш базовою групою чинників є природні фактори, які формують природно-ресурсну основу рекреаційної діяльності. До них належать кліматичні умови, геологічна будова території, рельєф, гідрографічна мережа, ґрунтово-рослинний покрив та біорізноманіття. Кліматичні умови мають визначальне значення, оскільки вони впливають на тривалість туристичного сезону, комфортність перебування туристів та можливість розвитку певних видів туризму, зокрема пляжного, гірського або лікувально-оздоровчого. Водні ресурси, такі як річки, озера, водосховища та мінеральні джерела, є важливими об’єктами для розвитку рекреації, адже вони забезпечують можливості для купання, рибальства, водного туризму та санаторно-курортного лікування. Ландшафтна різноманітність і природна унікальність території також значно підвищують її туристичну привабливість, оскільки сприяють розвитку екологічного та пізнавального туризму [16].

Другою важливою групою є соціально-економічні фактори, які визначають рівень освоєння території та можливості її використання в туристичній сфері. До них належать рівень економічного розвитку регіону, структура господарства, рівень доходів населення, зайнятість у сфері послуг,

інвестиційна привабливість та загальна економічна стабільність. Високий рівень соціально-економічного розвитку сприяє формуванню сучасної туристичної інфраструктури, залученню інвестицій у сферу туризму та підвищенню якості обслуговування туристів. Водночас економічно слабкі регіони часто мають значний природний потенціал, але недостатній рівень його освоєння через брак фінансових ресурсів та інфраструктури.

Окрему роль відіграють історико-культурні фактори, які формують культурно-пізнавальну привабливість території. До них належать пам’ятки історії, архітектури та археології, музеї, сакральні об’єкти, культурні ландшафти, а також традиції, звичаї та нематеріальна культурна спадщина. Наявність таких об’єктів сприяє розвитку культурного та освітнього туризму, а також формує унікальний туристичний імідж регіону. Чим багатша історико-культурна спадщина, тим вищі можливості для диверсифікації туристичних продуктів та залучення різних категорій туристів [16].

Важливим чинником є також інфраструктурний фактор, який забезпечує практичну реалізацію рекреаційно-туристичного потенціалу. Він включає транспортну доступність території, стан дорожньої мережі, розвиток залізничного, автомобільного та авіасполучення, наявність закладів розміщення, харчування, оздоровлення та дозвілля. Рівень розвитку інфраструктури безпосередньо впливає на комфортність перебування туристів, тривалість їхнього перебування та загальну конкурентоспроможність регіону на туристичному ринку. Навіть за наявності значного природного та культурного потенціалу недостатній розвиток інфраструктури може суттєво обмежувати туристичну активність.

Окремо слід виділити екологічні фактори, які в сучасних умовах набувають особливої актуальності. Стан навколишнього природного середовища, рівень його забруднення, наявність природоохоронних територій та екологічна безпека безпосередньо впливають на можливість розвитку рекреації. Чисте довкілля є однією з ключових умов розвитку оздоровчого та

екологічного туризму, тоді як високий рівень техногенного навантаження, навпаки, знижує рекреаційну привабливість території.

Важливу роль відіграють також організаційно-управлінські фактори, які визначають ефективність використання наявного потенціалу. До них належать державна політика у сфері туризму, регіональне управління, стратегічне планування розвитку територій, рівень координації між органами влади та бізнесом, а також нормативно-правове забезпечення туристичної діяльності. Ефективне управління дозволяє максимально реалізувати наявний потенціал регіону та забезпечити його сталий розвиток (Додаток Б).

Таким чином, формування рекреаційно-туристичного потенціалу території є результатом складної взаємодії природних, економічних, культурних, інфраструктурних та управлінських факторів. Лише їх збалансований розвиток і ефективне поєднання дозволяють забезпечити високий рівень туристичної привабливості регіону та його конкурентоспроможність у сфері туризму [16].

1.3. Методи дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу регіону

Методи дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу регіону становлять важливу складову наукового аналізу, оскільки саме від їх правильного вибору залежить повнота, об'єктивність і достовірність отриманих результатів. Дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу є комплексним процесом, що вимагає використання як загальнонаукових, так і спеціальних географічних, економічних та статистичних методів.

Одним із базових є метод аналізу та синтезу, який дозволяє розглядати рекреаційно-туристичний потенціал як складну систему взаємопов'язаних елементів. За допомогою аналізу здійснюється розчленування об'єкта дослідження на окремі складові, такі як природні ресурси, історико-культурна спадщина, інфраструктура та соціально-економічні умови. У свою чергу синтез дає можливість об'єднати ці елементи в єдину цілісну систему та визначити характер їх взаємодії.

Важливе місце у дослідженні займає статистичний метод, який використовується для обробки кількісних даних, що характеризують розвиток туристичної сфери регіону. До таких даних належать показники туристичних потоків, кількість закладів розміщення, рівень завантаженості інфраструктури, обсяги туристичних послуг та інші економічні індикатори. Статистичний аналіз дозволяє виявити тенденції розвитку туризму, оцінити динаміку змін та порівняти різні регіони між собою [7].

Широко застосовується також картографічний метод, який передбачає використання картографічних матеріалів для просторового аналізу розміщення рекреаційних ресурсів. За допомогою карт можна визначити концентрацію природних об'єктів, туристичних маршрутів, історико-культурних пам'яток та інфраструктурних елементів. Картографічний аналіз дозволяє візуалізувати територіальну структуру рекреаційно-туристичного потенціалу та виявити просторові диспропорції в його розвитку [7].

Одним із сучасних та найбільш ефективних методів є гео-інформаційний аналіз (ГІС-технології). Використання гео-інформаційних систем дає можливість інтегрувати різні типи даних (просторові, статистичні, текстові) в єдину базу та здійснювати їх комплексний аналіз. ГІС дозволяють моделювати туристичні потоки, оцінювати доступність об’єктів, визначати оптимальні маршрути та аналізувати вплив природних і антропогенних факторів на розвиток туризму. Завдяки цьому методу значно підвищується точність і наукова обґрунтованість дослідження.

У процесі вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу важливе значення має порівняльний метод, який дозволяє зіставляти різні регіони за рівнем розвитку туристичної сфери, наявністю ресурсів та ефективністю їх використання. Порівняння може здійснюватися як на національному, так і на регіональному або локальному рівні, що дає змогу виявити сильні та слабкі сторони досліджуваної території.

Значну роль відіграє також метод польових досліджень, який передбачає безпосереднє вивчення території. Він включає спостереження, фотофіксацію, опитування місцевого населення та туристів, а також оцінку стану туристичних об’єктів. Польові дослідження дозволяють отримати актуальну інформацію, яка часто не відображається у статистичних або картографічних джерелах [7].

Окремо слід виділити метод SWOT-аналізу, який використовується для оцінки сильних і слабких сторін рекреаційно-туристичного потенціалу, а також можливостей і загроз його розвитку. Цей метод є особливо важливим у стратегічному плануванні, оскільки дозволяє визначити перспективні напрями розвитку туризму в регіоні та виявити фактори, які можуть стримувати його зростання.

Також у дослідженнях застосовується індексний метод, який дозволяє кількісно оцінити рівень розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу за допомогою інтегральних показників. На основі сукупності різних індикаторів формуються узагальнені індекси, що дають можливість здійснювати

порівняльний аналіз територій та визначати їх рейтинг за туристичною привабливістю [7].

Таким чином, дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу регіону базується на комплексному використанні різноманітних методів, кожен з яких виконує свою специфічну функцію. Поєднання якісних і кількісних підходів, просторового аналізу та польових досліджень забезпечує всебічне вивчення об’єкта та дозволяє отримати обґрунтовані результати, які можуть бути використані для подальшого планування та розвитку туристичної сфери.

РОЗДІЛ 2
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Природно-ресурсний потенціал Черкаської області

Черкаська область має один із найбільш різноманітних і комплексних природно-ресурсних потенціалів серед регіонів центральної України, що безпосередньо визначає її значення для розвитку рекреаційно-туристичної сфери. Її природна база формується поєднанням фізико-географічних умов лісостепової зони, вигідного географічного положення, складної гідрографічної системи, родючих ґрунтів, значної частки лісових масивів, сприятливого клімату та наявності природоохоронних територій, які в сукупності створюють багаторівневу основу для розвитку різних видів туризму, включаючи екологічний, пізнавальний, культурно-ландшафтний, водний та сільський зелений туризм [22].

Регіон розташований у межах лісостепової зони України, що зумовлює його перехідний природний характер між поліськими та степовими ландшафтами. Це забезпечує високу природну мозаїчність території, де чергуються лісові масиви, лучні ділянки, агро-ландшафти та заплавні екосистеми. Така різноманітність є важливою передумовою для формування багатофункціонального туристичного простору, оскільки дозволяє одночасно розвивати різні види рекреаційної діяльності в межах одного регіону без необхідності значних переміщень [22].

Геологічна будова області пов’язана з Українським кристалічним щитом, який місцями виходить на поверхню та формує унікальні природні утворення. Це зумовлює наявність скельних відслонень, гранітних виступів і крутих берегових схилів у долині Дніпра. Саме ці геологічні особливості сприяють формуванню мальовничих ландшафтів, які мають високу естетичну цінність і є привабливими для туристів.

Рельєф Черкаської області переважно рівнинний, але складний за морфологічною структурою. Правобережна частина представлена Придніпровською височиною з глибоким ерозійним розчленуванням, значною кількістю ярів і балок, тоді як лівобережна частина є більш рівнинною та слабко розчленованою. Найбільш виразним елементом рельєфу є долина річки Дніпро, яка формує терасовані схили, заплави та острови. Особливо цінними з точки зору туризму є ділянки в районі міста Канів, де поєднуються високі дніпровські схили, панорамні краєвиди та унікальні природні комплекси [14].

Водні ресурси є одним із головних факторів формування рекреаційного потенціалу області. Центральне місце займає річка Дніпро, яка виконує функцію головної водної артерії та формує значну частину природно-рекреаційного каркасу регіону. В межах області Дніпро утворює Канівське водосховище, яке використовується для купально-пляжного відпочинку, рибальства, водних прогулянок та організації туристичних маршрутів. Важливою особливістю є також наявність численних островів і заток, що підвищує рекреаційну привабливість акваторії [14].

Окрім Дніпра, значну роль відіграють його притоки - Рось, Тясмин, Гірський Тікич, Гнилий Тікич та інші річки, які формують густу гідрографічну мережу. Вони створюють локальні природні рекреаційні зони, придатні для відпочинку, кемпінгу, еко-туризму та організації піших і велосипедних маршрутів уздовж річкових долин. Водночас ці річки мають важливе екологічне значення, підтримуючи гідрологічний баланс регіону.

Клімат Черкаської області є помірно-континентальним, з відносно теплим літом і м’якою зимою, що сприяє тривалому туристичному сезону. Середні температурні показники та достатня кількість опадів забезпечують комфортні умови для розвитку рекреаційної діяльності протягом більшої частини року. Найбільш сприятливим періодом для масового туризму є кінець весни, літо та початок осені, коли природні умови максимально комфортні для перебування на відкритому повітрі.

Ґрунтовий покрив області представлений переважно чорноземами, які є одними з найродючіших у світі. Хоча їх основне значення пов'язане з аграрним виробництвом, вони також формують основу для розвитку агро-туризму. Сільські території Черкащини мають високий потенціал для створення туристичних садиб, фермерських господарств із рекреаційною функцією, етнографічних комплексів та гастрономічних маршрутів, що дозволяє урізноманітнити туристичну пропозицію регіону [14].

Лісові ресурси області займають значні площі, хоча рівень лісистості є середнім. Ліси представлені переважно дубовими, сосновими та змішаними насадженнями, які виконують важливу рекреаційну, екологічну та захисну функцію. Лісові масиви особливо поширені в північних районах області та створюють сприятливі умови для розвитку екологічного туризму, прогулянок, збору природних ресурсів, а також організації рекреаційних зон короткотривалого відпочинку [35].

Тваринний світ Черкаської області є типовим для лісостепової зони, але характеризується достатнім рівнем біорізноманіття. Серед ссавців поширені заєць-русак, козуля, кабан, лисиця, борсук, а також дрібні гризуни. Орнітофауна представлена великою кількістю видів птахів, особливо у водно-болотних угіддях заплав Дніпра. Це створює передумови для розвитку спостережного, мисливського та екологічного туризму.

Важливим елементом природно-ресурсного потенціалу є природно-заповідний фонд, який включає національні природні парки, заказники, пам'ятки природи та заповідні урочища. Одним із найважливіших об'єктів є Канівський природний заповідник, який виконує функції збереження унікальних природних комплексів та одночасно є базою для наукових досліджень і екологічного туризму.

Особливе місце в туристичній структурі області займає місто Умань, де розташований всесвітньо відомий парк Софіївка, який є унікальним прикладом ландшафтного паркового мистецтва XVIII–XIX століть. Він поєднує природні елементи - водойми, скелі, рослинність - із архітектурними

формами, створюючи високий туристичний та культурний потенціал міжнародного рівня.

Таким чином, природно-ресурсний потенціал Черкаської області є складною інтегрованою системою, яка включає різні типи природних ресурсів, що взаємодіють між собою та формують сприятливі умови для розвитку багатовекторної туристичної діяльності. Раціональне використання цього потенціалу з урахуванням принципів екологічної стійкості є ключовим фактором подальшого розвитку туристичної галузі регіону.

2.2. Історико-культурні та туристичні ресурси регіону

Черкаська область має надзвичайно багатий історико-культурний потенціал, який сформувався внаслідок тривалого історичного розвитку території, що перебувала у складі різних державних утворень і цивілізаційних впливів. Саме тут переплітаються культурні нашарування від доби Трипільської культури, Київської Русі, козацької епохи, періоду Речі Посполитої та Російської імперії до сучасної української державності. Така історична багатошаровість зумовлює високу концентрацію об'єктів культурної спадщини різних типів, що формують основу для розвитку пізнавального, культурно-освітнього, паломницького та подієвого туризму.

Однією з ключових особливостей регіону є його роль у формуванні української національної ідентичності. Черкащина вважається «серцем України», оскільки саме тут розташовані території, пов'язані з формуванням козацького руху та боротьбою за державність. Значна частина історичних пам'яток пов'язана з козацькою добою, зокрема з розвитком Чигиринщини як політичного та військового центру Гетьманщини. Місто Чигирин відігравало роль резиденції Богдана Хмельницького, що робить його одним із найважливіших історичних центрів України [27].

Особливе місце в історико-культурному просторі області займає місто Канів, яке є не лише давнім поселенням, а й духовним символом українського народу. Тут розташована могила Тараса Шевченка центральна меморіальна святиня національного значення. Комплекс Шевченківського національного заповідника включає музеї, меморіальні споруди та природні ландшафти дніпровських схилів. Це створює унікальний синтез культурної пам'яті та природного середовища, що формує потужний центр паломницького та культурного туризму.

Не менш значущим туристичним центром є місто Умань, яке має багатошарову історію та мультикультурну спадщину. Його головною туристичною візитівкою є парк Софіївка – шедевр садово-паркового мистецтва кінця XVIII століття, створений як романтичний ландшафтний

комплекс із використанням природного рельєфу, водних систем, скель та штучних архітектурних елементів. Парк не лише має естетичну цінність, а й виконує функцію культурного символу, який відображає ідеї античної міфології та європейської ландшафтної традиції. Він є об'єктом міжнародного туризму та входить до переліку найвідоміших садово-паркових ансамблів Східної Європи [26].

Важливою складовою історико-культурних ресурсів Черкаської області є археологічна спадщина, яка представлена численними пам'ятками Трипільської культури (IV–III тис. до н.е.). Поселення цього періоду виявлені в різних районах області, зокрема поблизу Дніпра та його приток. Вони свідчать про високий рівень розвитку землеробської цивілізації на цих територіях, включаючи складну організацію поселень, керамічне виробництво та духовну культуру. Це створює значний потенціал для розвитку археологічного туризму, наукових експедицій та освітніх програм.

Окрему групу ресурсів становить сакральна архітектура, яка відображає різні історичні етапи розвитку регіону. На території області збереглися дерев'яні та кам'яні церкви XVIII–XIX століть, монастирські комплекси, а також храми різних конфесій. Вони є не лише релігійними об'єктами, а й важливими пам'ятками архітектури, що відображають стилістичні особливості бароко, класицизму та народного зодчества. Такі об'єкти мають значний потенціал для розвитку релігійного та культурного туризму [26].

Музейна інфраструктура Черкаської області є важливою складовою туристичної системи регіону. Тут функціонують краєзнавчі музеї, історичні експозиції, меморіальні музеї видатних діячів, художні галереї та етнографічні зібрання. Вони забезпечують збереження та популяризацію історико-культурної спадщини, формують освітній простір і виступають центрами культурної комунікації. Особливо важливу роль відіграють музеї, присвячені козацькій історії та національному відродженню.

Важливим елементом туристичних ресурсів є нематеріальна культурна спадщина, яка включає традиції, звичаї, обряди, фольклор, народну музику,

танці та ремесла. Черкащина належить до регіонів із високим рівнем збереження автентичної культури Центральної України. Тут активно зберігаються традиції вишивки, гончарства, різьблення по дереву, а також народні пісенні традиції. Це створює основу для розвитку етнографічного туризму, фестивального руху та культурних заходів.

Окреме значення має подієвий туризм, який у регіоні поступово розвивається. Проведення історичних реконструкцій козацької доби, культурних фестивалів, етнічних свят, гастрономічних ярмарків і мистецьких заходів сприяє активізації туристичних потоків та формуванню позитивного іміджу області. Такі події також стимулюють розвиток місцевої економіки та малого бізнесу.

Таким чином, історико-культурні та туристичні ресурси Черкаської області є надзвичайно багатогранними та структурно складними. Вони охоплюють археологічні пам’ятки світового значення, унікальні ландшафтно-архітектурні комплекси, сакральні споруди, музейні системи, елементи нематеріальної культури та сучасні форми туристичної активності. Їх комплексне використання у поєднанні з природними ресурсами створює потужну основу для формування конкурентоспроможного туристичного регіону на національному та міжнародному рівнях [26].

2.3. Розвиток туристичної інфраструктури Черкаської області

Розвиток туристичної інфраструктури Черкаської області є одним із ключових чинників ефективного використання її природно-ресурсного та історико-культурного потенціалу. Саме інфраструктурна складова забезпечує можливість перетворення наявних ресурсів на повноцінний туристичний продукт, здатний задовольнити потреби як внутрішніх, так і іноземних туристів. Туристична інфраструктура регіону охоплює широкий спектр елементів, серед яких транспортна система, заклади розміщення, харчування, туристично-інформаційні центри, екскурсійні служби, рекреаційні комплекси та супутні сервіси. Черкащина туристична [32].

Транспортна доступність є базовою умовою розвитку туризму в регіоні. Черкаська область має вигідне географічне положення в центральній частині України, що забезпечує відносно зручне сполучення з іншими регіонами. Основними транспортними артеріями є автомобільні дороги державного та регіонального значення, які з’єднують область із такими великими містами, як Київ, Дніпро, Кропивницький та Вінниця. Важливу роль відіграє також залізничне сполучення, яке забезпечує перевезення пасажирів до ключових туристичних центрів, зокрема до міста Умань та обласного центру - Черкаси. Водночас слід зазначити, що рівень розвитку транспортної інфраструктури потребує подальшого вдосконалення, особливо щодо якості дорожнього покриття та розвитку внутрішньо-регіональних маршрутів.

Важливою складовою туристичної інфраструктури є система закладів розміщення. У Черкаській області функціонують готелі, мотелі, хостели, бази відпочинку, санаторії, а також приватні садиби зеленого туризму. Найбільша концентрація закладів розміщення спостерігається у містах Черкаси, Умань та Канів, які є основними туристичними центрами регіону. Особливо активно розвивається сектор сільського зеленого туризму, що передбачає розміщення туристів у сільських садибах із наданням додаткових послуг, таких як харчування, екскурсії та участь у традиційних видах діяльності. Черкащина туристична [32].

Заклади харчування також відіграють важливу роль у формуванні туристичної привабливості регіону. У містах і туристичних центрах функціонують ресторани, кафе, заклади швидкого харчування та тематичні заклади, які пропонують як традиційну українську кухню, так і страви міжнародної кухні. Розвиток гастрономічного туризму є перспективним напрямом, оскільки Черкащина має багаті кулінарні традиції, що можуть стати окремим туристичним продуктом.

Суттєве значення має розвиток туристично-інформаційної інфраструктури. У регіоні створюються туристично-інформаційні центри, які надають довідкову інформацію, допомагають у плануванні маршрутів і популяризують туристичні об’єкти області. Проте їх кількість та рівень функціонування поки що залишаються недостатніми, що обмежує ефективність просування туристичного потенціалу регіону.

Важливим елементом інфраструктури є організація туристичних маршрутів і екскурсійного обслуговування. У Черкаській області розробляються маршрути різного спрямування – історико-культурні, природничі, релігійні, екологічні. Зокрема, популярними є маршрути, пов’язані з місцями життя і творчості Тараса Шевченка, а також екскурсії до парку Софіївка. Водночас екскурсійна діяльність потребує подальшої систематизації та підвищення якості обслуговування. Черкащина туристична [32].

Рекреаційна інфраструктура області включає бази відпочинку, санаторно-курортні заклади, спортивно-оздоровчі комплекси, а також зони короткотривалого відпочинку. Особливо перспективним є розвиток рекреаційних зон уздовж річки Дніпро, де створюються умови для пляжного відпочинку, водних видів спорту та еко-туризму. Однак рівень облаштування багатьох таких зон залишається недостатнім і потребує інвестицій.

Окрему роль у розвитку туристичної інфраструктури відіграють цифрові технології. Використання онлайн-платформ для бронювання житла, створення туристичних сайтів, мобільних додатків і віртуальних турів сприяє

підвищенню доступності туристичних послуг і популяризації регіону. Проте рівень цифровізації туристичної сфери в Черкаській області ще не є достатньо високим і потребує подальшого розвитку. Черкащина туристична [32].

Серед основних проблем розвитку туристичної інфраструктури можна виділити недостатній рівень інвестицій, нерівномірність розвитку інфраструктурних об’єктів, обмежену кількість сучасних туристичних комплексів, а також недостатній рівень сервісу в окремих закладах. Водночас область має значний потенціал для вдосконалення інфраструктури за рахунок залучення державних і приватних інвестицій, розвитку державно-приватного партнерства та активізації місцевих громад.

Туристична інфраструктура Черкаської області перебуває на етапі активного формування та модернізації. Вона вже забезпечує базові умови для функціонування туристичної галузі, проте потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Комплексний підхід до розвитку інфраструктури, орієнтований на підвищення якості послуг, доступності та конкурентоспроможності, дозволить значно посилити позиції регіону на туристичному ринку України. Черкащина туристична [32].

2.4. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Черкаській області

Сучасний розвиток туристичної галузі Черкаської області є суперечливим: з одного боку, регіон має надзвичайно потужний природний, історико-культурний та рекреаційний потенціал, а з іншого - стикається з рядом глибоких структурних проблем, які стримують ефективне використання цих ресурсів [7; 10; 25]. Детальний аналіз дозволяє виокремити комплекс взаємопов'язаних проблем та окреслити реальні перспективи подальшого розвитку туризму.

Перш за все, слід акцентувати увагу на інфраструктурних проблемах [3; 23; 30]. Незважаючи на наявність туристичних центрів у таких містах, як Черкаси, Умань та Канів, транспортна та сервісна інфраструктура регіону залишається недостатньо розвиненою. Автомобільні дороги місцевого значення часто перебувають у незадовільному стані, що ускладнює доступ до туристично привабливих територій, особливо в сільській місцевості. Водночас обмеженість залізничного сполучення та недостатній розвиток внутрішнього громадського транспорту знижують мобільність туристів.

Готельно-ресторанна інфраструктура також потребує суттєвого оновлення [21]. Значна частина закладів не відповідає сучасним стандартам якості, що впливає на загальне враження туристів. Особливо це стосується невеликих населених пунктів, де відсутні сертифіковані засоби розміщення, а рівень сервісу часто є недостатнім. Водночас існує проблема сезонності: більшість туристичних об'єктів функціонує нерівномірно протягом року, що знижує їхню економічну ефективність.

Другою важливою проблемою є слабка інституційна та управлінська підтримка туризму [2; 31]. У регіоні відчувається нестача чіткої стратегії розвитку туристичної галузі, яка б враховувала особливості території та сучасні тенденції туристичного ринку. Взаємодія між органами місцевого самоврядування, бізнесом та громадськими організаціями часто є

фрагментарною та несистемною. Це призводить до дублювання ініціатив або, навпаки, до відсутності комплексних проектів.

Наступним стримуючим фактором є недостатній рівень маркетингу та брендингу регіону [11; 12; 32]. Попри наявність унікальних туристичних об’єктів, таких як дендрологічний парк Софіївка чи Шевченківські місця в Каневі, інформація про туристичні можливості області є недостатньо поширеною як на національному, так і на міжнародному рівнях. Відсутність єдиного туристичного бренду, слабка присутність у цифровому середовищі, недостатня кількість якісного контенту та сучасних туристичних платформ значно знижують конкурентоспроможність регіону.

Важливим аспектом є також кадрова проблема [8; 43]. У сфері туризму відчувається нестача кваліфікованих фахівців, зокрема гідів, менеджерів туристичного бізнесу, фахівців із маркетингу та сервісу. Освітні програми не завжди відповідають сучасним вимогам ринку, що ускладнює формування професійного кадрового потенціалу.

Окремо слід виділити вплив зовнішніх факторів, зокрема економічної нестабільності та безпекової ситуації в країні [1; 40]. Воєнний стан значно вплинув на туристичні потоки, особливо міжнародні, що змусило переорієнтувати галузь на внутрішній туризм. Водночас це створило нові можливості для розвитку локальних туристичних продуктів.

Незважаючи на зазначені проблеми, перспективи розвитку туризму в Черкаській області є досить значними. Одним із ключових напрямів є розвиток внутрішнього туризму [41]. Центральне розташування області робить її зручною для короткотривалих подорожей та вікенд-турів, особливо для жителів великих міст України.

Перспективним є розвиток екологічного туризму [7; 50]. Природні ресурси регіону, зокрема долина річки Дніпро, ліси, заповідні території та ландшафтні парки, створюють сприятливі умови для організації екостежок, туристичних маршрутів, кемпінгів та активного відпочинку. Особливого

значення набуває розвиток сталого туризму, який передбачає збереження природного середовища та раціональне використання ресурсів.

Сільський зелений туризм також має великі перспективи [25]. Черкащина володіє значним аграрним потенціалом, що дозволяє поєднувати відпочинок із знайомством із традиційною культурою, побутом та кухнею. Розвиток агротуристичних садиб, фермерських господарств та гастрономічних маршрутів може стати важливим чинником економічного розвитку сільських територій.

Не менш важливим є розвиток культурно-пізнавального туризму [26; 54]. Область має потужну історико-культурну спадщину, пов’язану з козацькою добою, творчістю Тараса Шевченка та іншими видатними постатями. Створення тематичних маршрутів, музеїв нового формату, інтерактивних експозицій та культурних подій сприятиме залученню туристів різних вікових категорій.

Перспективним напрямом є також розвиток подієвого туризму [33; 34; 35; 36]. Проведення фестивалів, ярмарків, спортивних та культурних заходів може значно підвищити туристичну привабливість регіону та сприяти формуванню позитивного іміджу.

У сучасних умовах важливу роль відіграє цифровізація туристичної сфери [2]. Створення онлайн-платформ, мобільних додатків, інтерактивних карт та віртуальних турів дозволить зробити туристичні послуги більш доступними та зручними для користувачів.

Розвиток туризму в Черкаській області потребує комплексного підходу, який передбачає модернізацію інфраструктури, активізацію інвестиційної діяльності, вдосконалення управління, розвиток людського капіталу та ефективне використання природного і культурного потенціалу [39; 48]. Реалізація цих заходів сприятиме формуванню конкурентоспроможного туристичного регіону, здатного забезпечити сталий соціально-економічний розвиток та підвищення якості життя населення.

1. Стан доріг «Незадовільний стан транспортної інфраструктури як фактор стримування туризму» (рис.1)

Рис.1 [створено автором]

2. Занедбані туристичні об’єкти «Низький рівень модернізації туристичних об’єктів» (рис.2.)

Рис. 2 [створено автором]

3. Недостатня інфраструктура «Обмежений розвиток готельно-ресторанної інфраструктури» (рис. 3.)

Рис.3 [створено автором]

РОЗДІЛ 3
РОЗДІЛ 3 ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ В КУРСІ ГЕОГРАФІЇ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Місце теми у структурі шкільного курсу географії 9 класу

Тема дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу Черкаської області займає важливе та методично обґрунтоване місце у шкільному курсі географії 9 класу, оскільки органічно інтегрується у зміст економічної і соціальної географії України та забезпечує зв’язок між теоретичними знаннями і практичним їх застосуванням. У 9 класі учні вивчають структуру національного господарства, особливості розвитку окремих галузей, територіальну організацію економіки, а також регіональні відмінності соціально-економічного розвитку, що створює підґрунтя для детального розгляду туристичної діяльності як важливої складової третинного сектору економіки.

Рекреаційно-туристична тематика безпосередньо пов’язана з вивченням сфери послуг, яка є однією з ключових тем курсу. У межах цієї теми учні засвоюють базові поняття, такі як «рекреація», «туризм», «туристичні ресурси», «рекреаційно-туристичний потенціал», «туристична інфраструктура», «туристичний продукт», а також вчаться аналізувати чинники розміщення туристичних об’єктів і підприємств. Розгляд конкретного регіону, зокрема Черкаська область, дозволяє не лише конкретизувати ці поняття, а й сформувати уявлення про реальні процеси, що відбуваються у туристичній сфері.

Особливе значення має регіональний підхід, який є одним із провідних у сучасній географічній освіті. Вивчення туристичного потенціалу конкретної області сприяє розвитку просторового мислення учнів, формуванню навичок аналізу територіальних відмінностей, уміння оцінювати ресурси та визначати перспективи розвитку регіонів. На прикладі Черкащини учні можуть простежити, як природні умови (рельєф, клімат, водні ресурси), історико-

культурна спадщина та економічні чинники взаємодіють між собою, формуючи унікальний туристичний потенціал території.

У структурі навчального курсу тема може бути реалізована на кількох рівнях. По-перше, вона виступає складовою теми «Сфера послуг України», де розглядається роль туризму в економіці держави. По-друге, вона може використовуватися під час вивчення регіонів України як ілюстративний матеріал, що демонструє специфіку розвитку окремих територій. По-третє, ця тема є надзвичайно зручною для організації практичних робіт, дослідницької діяльності та навчальних проектів.

Методично важливим є те, що вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу має яскраво виражену практичну спрямованість. Учні не лише засвоюють теоретичний матеріал, а й виконують різноманітні завдання: аналізують карти, визначають туристичні ресурси, порівнюють регіони, оцінюють рівень розвитку інфраструктури, пропонують власні ідеї щодо розвитку туризму. Наприклад, вони можуть розробляти туристичні маршрути, що включають такі об’єкти, як дендрологічний парк Софіївка або культурно-історичні пам’ятки міста Канів, що сприяє розвитку творчого мислення та практичних навичок.

Важливим аспектом є формування ключових компетентностей учнів. Зокрема, географічна компетентність формується через уміння працювати з різними джерелами інформації (карти, статистичні дані, тексти), аналізувати просторові процеси та робити узагальнення. Інформаційно-цифрова компетентність розвивається під час пошуку інформації, створення презентацій, використання цифрових карт і онлайн-ресурсів. Підприємницька компетентність формується через розуміння ролі туризму як галузі економіки, оцінювання його ефективності та перспектив розвитку. Громадянська компетентність проявляється у формуванні відповідального ставлення до природної та культурної спадщини.

Крім того, тема має значний виховний потенціал. Вона сприяє формуванню патріотизму, інтересу до рідного краю, усвідомлення цінності

природних і культурних ресурсів. Учні починають краще розуміти значення збереження довкілля, історичних пам’яток та традицій, що є важливим елементом сталого розвитку.

Не менш важливими є міжпредметні зв’язки. Тема тісно пов’язана з історією України (вивчення історичних подій і пам’яток), біологією (екосистеми та природоохоронні території), економікою (розвиток сфери послуг), інформатикою (створення інформаційних продуктів), а також мистецтвом і культурологією. Така інтеграція сприяє формуванню цілісного світогляду учнів.

Тема рекреаційно-туристичного потенціалу Черкаської області є важливою складовою курсу географії 9 класу, оскільки вона забезпечує поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю, сприяє розвитку ключових компетентностей, формує інтерес до вивчення географії та поглиблює розуміння регіональних особливостей розвитку України. Її використання в навчальному процесі підвищує ефективність засвоєння матеріалу та робить навчання більш змістовним, актуальним і наближеним до реального життя.

3.2. Вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу регіону на уроках географії

Вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу регіону на уроках географії у 9 класі є важливим елементом формування сучасної географічної освіти, оскільки ця тема поєднує природничі, економічні, соціальні та культурні аспекти, що дозволяє реалізувати міждисциплінарний підхід та забезпечити практичну спрямованість навчання. Ефективність засвоєння матеріалу значною мірою залежить від правильно обраних форм і методів навчання, які повинні відповідати віковим особливостям учнів, змісту теми та сучасним освітнім вимогам.

Основною формою організації навчального процесу залишається урок, однак його структура та зміст повинні бути максимально варіативними. У межах теми доцільно використовувати різні типи уроків: уроки формування нових знань, уроки узагальнення і систематизації, практичні заняття, уроки-дослідження, а також інтегровані уроки. Наприклад, під час вивчення туристичного потенціалу Черкаська область можна проводити урок у формі дослідження, де учні самостійно аналізують природні та культурні ресурси регіону, визначають їх значення для розвитку туризму та роблять власні висновки.

Особливе місце займають інтерактивні форми навчання, які сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів. До них належать робота в малих групах, дискусії, «мозковий штурм», рольові ігри та кейс-методи. Наприклад, учням можна запропонувати рольову гру, у якій вони виступають як представники туристичних агенцій, органів місцевої влади чи інвесторів і розробляють стратегію розвитку туризму в регіоні. Така діяльність формує навички комунікації, аргументації та прийняття рішень.

Однією з найбільш ефективних форм є проектна діяльність. Вона дозволяє учням глибше зануритися в тему, розвинути дослідницькі навички та створити власний освітній продукт. Учні можуть виконувати індивідуальні або групові проекти, пов’язані з аналізом туристичних ресурсів, розробкою

маршрутів або створенням рекламних матеріалів. Наприклад, вони можуть створити туристичний маршрут, що включає відвідування парку Софіївка або історичних місць міста Канів, обґрунтовуючи вибір об’єктів та оцінюючи їхню привабливість.

Серед методів навчання важливе місце займають словесні, наочні та практичні методи. Словесні методи (пояснення, розповідь, бесіда) забезпечують засвоєння теоретичних знань, однак їх доцільно поєднувати з наочними матеріалами, такими як карти, фотографії, відео та презентації. Використання картографічного матеріалу є особливо важливим, оскільки дозволяє учням розвивати просторове мислення, аналізувати розміщення туристичних об’єктів та визначати їхні взаємозв’язки.

Практичні методи передбачають виконання конкретних завдань, спрямованих на застосування знань у реальних ситуаціях. До них належать робота з картами, аналіз статистичних даних, складання таблиць, побудова схем, а також розробка туристичних маршрутів. Наприклад, учні можуть отримати завдання визначити найбільш перспективні території для розвитку туризму в області, враховуючи природні, економічні та соціальні чинники.

Сучасна географічна освіта неможлива без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Застосування цифрових ресурсів значно підвищує ефективність навчання та робить його більш цікавим для учнів. Використання інтерактивних карт, онлайн-сервісів, презентацій, відеоматеріалів і віртуальних екскурсій дозволяє візуалізувати навчальний матеріал і зробити його більш доступним. Наприклад, учні можуть здійснити віртуальну подорож туристичними об’єктами регіону або створити власну презентацію про туристичні ресурси Черкащини.

Важливим напрямом є організація навчальних екскурсій та польових досліджень. Безпосереднє ознайомлення з об’єктами туризму сприяє кращому розумінню матеріалу та формує емоційно-ціннісне ставлення до природи і культурної спадщини. Навіть якщо реальні екскурсії неможливі, їх можна замінити віртуальними турами або використанням відеоматеріалів.

Окрему увагу слід приділити проблемно-пошуковим та дослідницьким методам. Учням можна пропонувати проблемні запитання, наприклад: «Чому Черкаська область має значний туристичний потенціал, але не є лідером туристичної галузі України?» або «Які заходи необхідно здійснити для розвитку туризму в регіоні?». Розв'язання таких завдань сприяє розвитку аналітичного мислення, уміння аргументувати свою позицію та робити висновки.

Ефективне вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу регіону на уроках географії забезпечується поєднанням різноманітних форм і методів навчання, які спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів, розвиток їхніх компетентностей та формування практичних навичок. Використання інтерактивних, дослідницьких і цифрових підходів робить навчання більш цікавим, сучасним і результативним, а також сприяє формуванню у школярів цілісного уявлення про туристичний потенціал регіону та його значення для розвитку суспільства.

Методика організації вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу регіону на уроках географії у 9 класі базується на поєднанні традиційних та інноваційних підходів до навчання, що дозволяє забезпечити не лише засвоєння учнями теоретичних знань, а й формування практичних умінь та ключових компетентностей. Дана тема є складною за структурою, оскільки охоплює природні, соціально-економічні та культурні аспекти розвитку території, тому потребує системного та різноманітного методичного підходу.

Основною метою методики є організація навчального процесу таким чином, щоб учні могли не просто запам'ятовувати факти про туристичні ресурси регіону, а розуміти закономірності їх формування, розміщення та використання. Важливим є також розвиток уміння оцінювати туристичний потенціал території та пропонувати шляхи його ефективного використання. У процесі вивчення теми доцільно застосовувати різні форми організації навчальної діяльності. Провідною формою залишається урок, однак його структура повинна бути гнучкою та різноманітною. Найбільш ефективними є

комбіновані уроки, уроки-дослідження, практичні заняття та уроки узагальнення. Наприклад, під час вивчення туристичного потенціалу Черкаської області доцільно проводити урок-дослідження, на якому учні самостійно аналізують природні та культурні ресурси регіону, визначають їх туристичну цінність і роблять висновки щодо можливостей розвитку туризму.

Важливе місце у методиці займають інтерактивні технології навчання. Вони сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів та формують навички співпраці. До таких технологій належать робота в групах, «мозковий штурм», дискусії, метод проектів, рольові ігри та аналіз ситуацій (кейс-метод). Наприклад, учні можуть моделювати ситуацію розвитку туристичної галузі в регіоні, виступаючи в ролі представників місцевої влади, туристичних компаній або інвесторів. Це дозволяє їм краще зрозуміти реальні економічні процеси та взаємозв’язки.

Особливо ефективним є метод проектної діяльності. Він передбачає самостійну або групову роботу учнів над конкретним навчальним завданням, результатом якого є створення певного продукту: презентації, туристичного маршруту, карти або інформаційного буклета. Наприклад, учні можуть розробити туристичний маршрут Черкаською областю, включаючи такі об’єкти, як Канів, Чигирин або Умань, та обґрунтувати вибір цих локацій з точки зору їхньої привабливості та доступності.

У методиці викладання важливе значення мають також словесні, наочні та практичні методи навчання. Словесні методи (пояснення, розповідь, бесіда) дозволяють сформувати базові знання про туристичні ресурси. Наочні методи забезпечують краще сприйняття матеріалу завдяки використанню карт, схем, фотографій, відеоматеріалів та презентацій. Практичні методи передбачають безпосередню діяльність учнів, зокрема роботу з картами, аналіз статистичних даних, складання таблиць і схем, а також виконання розрахункових і аналітичних завдань.

Важливою складовою методики є використання інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасні цифрові ресурси значно підвищують

ефективність навчального процесу. Використання інтерактивних карт, онлайн-платформ, віртуальних екскурсій та мультимедійних презентацій дозволяє зробити навчання більш наочним і цікавим. Учні можуть досліджувати туристичні об’єкти у віртуальному форматі, що особливо актуально у випадках, коли неможливо організувати реальну екскурсію.

Окрему увагу слід приділити проблемно-пошуковому методу навчання. Він передбачає постановку перед учнями проблемних запитань, які потребують аналізу та самостійного пошуку рішень. Наприклад: чому, маючи значний туристичний потенціал, деякі регіони України розвиваються у цій сфері повільніше? Або які фактори найбільше впливають на розвиток туризму в Черкаській області? Такі завдання сприяють розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей.

Важливою складовою методики є організація практичної діяльності учнів. Вона може включати розробку туристичних маршрутів, створення картосхем, аналіз туристичної інфраструктури, а також виконання міні-досліджень. Наприклад, учні можуть визначити найбільш перспективні території Черкаської області для розвитку різних видів туризму (екологічного, культурно-пізнавального, рекреаційного).

Також значну роль відіграє міжпредметна інтеграція. Вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу пов’язане з історією (історичні пам’ятки та події), біологією (природні комплекси), економікою (розвиток сфери послуг), інформатикою (створення цифрових продуктів) та мистецтвом (культурна спадщина). Такий підхід забезпечує формування цілісного світогляду учнів.

Розробка навчальних матеріалів з теми рекреаційно-туристичного потенціалу регіону є важливою складовою методичного забезпечення курсу географії 9 класу, оскільки саме через якісно підготовлені уроки, практичні роботи та навчальні проекти забезпечується ефективне засвоєння знань, формування компетентностей та розвиток пізнавальної активності учнів. Особливість цієї теми полягає в її прикладному характері, що дозволяє

максимально наблизити навчальний процес до реального життя та сформувати в учнів цілісне уявлення про туристичний потенціал території, зокрема Черкаська область.

Перш за все, важливе місце займає розробка уроків різних типів. Урок формування нових знань може бути спрямований на ознайомлення учнів із поняттями «рекреаційні ресурси», «туристичні ресурси», «туристична інфраструктура» та «рекреаційно-туристичний потенціал». Такий урок доцільно будувати на поєднанні пояснювально-ілюстративного методу з елементами проблемного навчання. Наприклад, учитель може поставити запитання: «Чому деякі регіони України приваблюють більше туристів, ніж інші?» і поступово підвести учнів до розуміння ролі природних та культурних чинників. Важливо використовувати наочні матеріали – карти, фото, відео, презентації, що демонструють туристичні об’єкти, зокрема дендрологічний парк Софіївка або історичні пам’ятки міста Канів.

Уроки узагальнення і систематизації знань можуть проводитися у формі інтерактивних занять, таких як вікторини, географічні ігри, дискусії або «круглі столи». Наприклад, учням можна запропонувати обговорити проблеми та перспективи розвитку туризму в регіоні, аргументуючи свої думки на основі отриманих знань. Це сприяє розвитку критичного мислення та вміння працювати з інформацією.

Особливу роль відіграють практичні роботи, які забезпечують формування прикладних умінь. Однією з ефективних форм є робота з картами, під час якої учні визначають розміщення туристичних об’єктів, аналізують природні умови та оцінюють транспортну доступність території. Наприклад, практична робота може передбачати завдання: «Оцінити рекреаційно-туристичний потенціал Черкаської області за картографічними матеріалами». Учні можуть складати таблиці, будувати схеми, визначати сильні та слабкі сторони регіону.

Ще одним видом практичної діяльності є розробка туристичних маршрутів. Учням пропонується створити маршрут подорожі Черкащиною,

визначити його тривалість, основні об’єкти, види транспорту та цільову аудиторію туристів. Наприклад, маршрут може включати відвідування Софіївка, Дніпровських схилів та культурних пам’яток Черкаси. Така діяльність розвиває не лише географічні знання, а й навички планування та організації.

Проектна діяльність є одним із найбільш ефективних методів навчання у сучасній школі. Вона дозволяє учням працювати самостійно або в групах, досліджувати проблему, аналізувати інформацію та презентувати результати. Тематика проектів може бути різноманітною: «Туристичний потенціал Черкаської області», «Розвиток зеленого туризму», «Ідеальний туристичний маршрут вихідного дня», «Проблеми та перспективи туризму в регіоні». У процесі виконання проекту учні можуть створювати презентації, буклети, відеоролики, карти або навіть прості веб-сайти.

Важливою складовою навчальних матеріалів є використання інформаційно-комунікаційних технологій. Учні можуть працювати з онлайн-картами, створювати цифрові маршрути, використовувати презентації та відеоматеріали. Це робить навчання більш сучасним і цікавим, а також сприяє розвитку цифрової компетентності.

Методично-доцільним є використання кейс-методу. Учням пропонується реальна або змодельована ситуація, наприклад: «Інвестор планує створити туристичний комплекс у Черкаській області. Обґрунтуйте, де саме це доцільно зробити». Учні аналізують природні умови, інфраструктуру, транспортну доступність і роблять висновки. Такий підхід розвиває аналітичне мислення та вміння приймати рішення.

Не менш важливою є організація позакласної роботи, яка може включати екскурсії, туристичні походи, участь у конкурсах та олімпіадах. Це дозволяє розширити знання учнів і сформувати практичний досвід.

Розробка навчальних матеріалів з теми рекреаційно-туристичного потенціалу регіону повинна базуватися на поєднанні різних форм і методів навчання, що забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі.

Використання уроків різних типів, практичних робіт, проектної діяльності та сучасних технологій сприяє глибокому засвоєнню знань, розвитку компетентностей та формуванню інтересу до географії як науки і навчального предмета.

3.3. План-конспект уроку для учнів 9 класу на тему: «Туристичний потенціал Черкаської області»

Тема: Туристичний потенціал Черкаської області

Клас: 8-9 (Географія рідного краю / Економічна географія України)

Мета уроку:

Навчальна: сформувати в учнів уявлення про туристичний потенціал Черкаської області, ознайомити з основними видами туризму, найвідомішими туристичними об'єктами (природними, історико-культурними, релігійними) та визначними особистостями краю.

Розвивальна: розвивати вміння працювати з туристичними картами, аналізувати інформацію, працювати в групах, творче мислення та навички створення туристичних маршрутів.

Виховна: виховувати любов до рідного краю, патріотизм, повагу до історичної та культурної спадщини, екологічну свідомість.

Тип уроку: урок-подорож (вивчення нового матеріалу).

Обладнання: туристична карта Черкаської області, мультимедійна презентація (фото об'єктів), відеоматеріали, смартфони з доступом до інтернету (для квест-завдання), контурні карти.

Хід уроку

І. Організаційний момент (1-2 хв)

Привітання, налаштування на роботу.

ІІ. Актуалізація опорних знань (5 хв)

Бесіда: «Що таке туризм?», «Які види туризму ви знаєте?», «Де ви відпочивали в Черкаській області?».

Вступне слово вчителя: «Черкащина – це серце України, не лише географічне (поблизу Шполи), а й історичне. Вона славиться козацькою славою, Шевченковими місцями та неймовірною природою».

III. Мотивація навчальної діяльності (3 хв)

Перегляд короткого відео (наприклад, You Tube-експедиція «Серце України»).

Проблемне питання: «Чому Черкаську область називають «Українською Швейцарією» та «Музеєм просто неба»?».

IV. Вивчення нового матеріалу (20-25 хв)

1. Характеристика туристичних ресурсів

Учитель за допомогою карти розповідає про основні складові потенціалу:

Природні: Дніпро (Кременчуцьке водосховище), Буцький каньйон, Холодний Яр.

Історико-культурні: Чигирин – гетьманська столиця, Канів – Тарасова гора, Корсунь-Шевченківський парк.

2. Віртуальна подорож «Топ-6 локацій Черкащини» (презентація)

1. **Національний дендрологічний парк «Софіївка» (Умань):** Перлина України, шедевр садово-паркового мистецтва.
2. **Буцький каньйон (с. Буки):** Гранітні скелі віком понад 2 млрд років, часто порівнюють з норвезькими фіордами.
3. **Чернеча (Тарасова) гора (Канів):** Місце спочинку Тараса Шевченка.
4. **Холодний Яр (Чигиринщина):** Реліктовий ліс, центр гайдамаччини, дуб Залізняка.
5. **Тясминський каньйон (Кам’янка):** Мальовничі скелі на річці Тясмин.
6. **Палац Даховських (с. Леськове):** Унікальний приклад замкової архітектури XIX століття.

3. Види туризму, що розвиваються

– **Культурно-пізнавальний:** екскурсії (Чигирин, Канів).

– **Екологічний:** Холодний Яр, Трахтемирів.

– **Сільський (зелений):** агросадиби.

– **Релігійний:** паломництво в Умань (могила цадика Нахмана).

– **Активний:** сплави по Росі, кінний спорт (Жашків).

V. Закріплення та застосування знань (10 хв)

Практичне завдання: «Розробка власного туристичного маршруту» (Робота в групах)

– **Група 1:** «Козацькими шляхами» (Чигирин - Суботів - Холодний Яр).

– **Група 2:** «Романтична Черкащина» (Софіївка - Буцький каньйон).

– **Група 3:** «Місця сили» (Канів – Трахтемирів – Мошногірський парк).

Завдання: На контурній карті нанести об’єкти та обґрунтувати свій вибір.

VI. Підсумки уроку (3 хв)

– **Інтерактивна вправа «Мікрофон»:** «Сьогодні я дізнався, що Черкащина...»

– **Вчитель:** «Черкаська область входить у п’ятірку лідерів за туристичним збором в Україні, незважаючи на умови війни, що свідчить про високий інтерес до регіону».

VII. Домашнє завдання (1-2 хв)

1. Опрацювати параграф підручника.
2. Створити (на вибір) рекламний буклет одного туристичного об’єкта області або зробити пост у соцмережах про «найкрасивіше місце Черкащини».

3.4 Використання краєзнавчого матеріалу та сучасних цифрових ресурсів у вивченні туристичного потенціалу регіону

Вивчення туристичного потенціалу регіону в шкільному курсі географії є важливим елементом формування в учнів цілісного уявлення про природні, історико-культурні та соціально-економічні особливості рідного краю. У сучасних умовах ефективність цього процесу значною мірою залежить від поєднання традиційного краєзнавчого матеріалу з сучасними цифровими ресурсами, що забезпечує більш глибоке та наочне засвоєння навчального матеріалу, а також сприяє розвитку дослідницьких і практичних навичок школярів.

Краєзнавчий матеріал є основою у вивченні туристичного потенціалу будь-якого регіону, зокрема Черкаської області. Він охоплює інформацію про природні об’єкти, історичні пам’ятки, культурні осередки та сучасні туристичні маршрути. До природних ресурсів регіону належать річки Дніпро, Тясмин, Ірдинь, лісові масиви, Канівські гори, а також природоохоронні території. Вони формують базу для розвитку різних видів туризму, зокрема екологічного та рекреаційного.

Не менш важливими є історико-культурні об’єкти, які мають значний туристичний потенціал. Серед них варто виділити Шевченківський національний заповідник у Каневі, історико-культурний комплекс у Чигирині, а також всесвітньо відомий дендрологічний парк «Софіївка» в Умані. Ці об’єкти не лише приваблюють туристів, а й відіграють важливу роль у вихованні національної свідомості та патріотизму в учнів.

Використання краєзнавчого матеріалу на уроках географії дозволяє зробити навчальний процес більш наближеним до реального життя. Учні краще засвоюють інформацію, коли вона пов’язана з місцевістю, яку вони знають або можуть відвідати. Ефективними формами роботи є екскурсії, польові дослідження, створення туристичних маршрутів, підготовка проектів та презентацій. Така діяльність сприяє розвитку спостережливості, аналітичного мислення та вміння працювати з інформацією.

Водночас важливу роль у сучасному навчанні відіграють цифрові ресурси, які значно розширюють можливості вивчення туристичного потенціалу регіону. Одним із найбільш ефективних інструментів є інтерактивні карти, зокрема Google Maps та Google Earth. Вони дозволяють учням візуально аналізувати розташування туристичних об’єктів, визначати відстані, транспортну доступність та планувати маршрути подорожей. Це сприяє формуванню просторового мислення та навичок роботи з картографічною інформацією.

Велике значення мають також віртуальні екскурсії та 3D-тури, які дають можливість ознайомитися з визначними пам’ятками без фізичного відвідування. Це особливо актуально в умовах дистанційного навчання або обмежених можливостей організації реальних поїздок. Завдяки таким технологіям учні можуть «відвідати» Софіївський парк, Канівські гори або Чигиринський історико-культурний заповідник, що робить навчання більш наочним і цікавим.

Сучасні освітні платформи та мультимедійні ресурси також є важливою складовою навчального процесу. Використання відеоматеріалів, документальних фільмів, освітніх сайтів та регіональних онлайн-ресурсів дозволяє учням глибше зрозуміти особливості розвитку туризму в регіоні. Крім того, інтерактивні платформи для навчання, такі як онлайн-тести, вікторини та навчальні ігри, підвищують рівень зацікавленості учнів та роблять процес засвоєння знань більш активним.

Поєднання краєзнавчого матеріалу та цифрових технологій забезпечує комплексний підхід до вивчення туристичного потенціалу регіону. Краєзнавча складова формує емоційне ставлення до рідного краю, розвиває патріотизм та інтерес до його історії і природи, тоді як цифрові ресурси забезпечують наочність, доступність та сучасність навчального процесу. У результаті учні не лише отримують теоретичні знання, а й набувають практичних навичок аналізу та оцінки туристичних ресурсів.

Інтеграція краєзнавчого підходу та сучасних цифрових технологій є важливою умовою ефективного вивчення туристичного потенціалу регіону в шкільному курсі географії. Вона сприяє формуванню в учнів цілісного уявлення про свій край, розвитку дослідницьких умінь та підвищенню якості навчального процесу загалом.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання дипломної роботи було здійснено комплексне науково-методичне дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу Черкаської області та особливостей його використання у шкільному курсі географії 9 класу закладів загальної середньої освіти. Отримані результати дозволили системно охарактеризувати туристичні ресурси регіону, визначити рівень розвитку туристичної інфраструктури, проаналізувати основні проблеми та перспективи галузі, а також обґрунтувати педагогічні підходи до вивчення даної теми в освітньому процесі.

У ході дослідження встановлено, що рекреаційно-туристичний потенціал Черкаської області є складною та багаторівневою системою, яка формується під впливом природно-географічних, історико-культурних та соціально-економічних чинників. Природна складова регіону представлена сприятливими кліматичними умовами помірно континентального типу, значною різноманітністю ландшафтів Придніпровської височини, наявністю водних ресурсів, серед яких провідну роль відіграє річка Дніпро та її притоки, а також значними площами лісових масивів і рекреаційно придатних територій.

Саме ці природні умови створюють об’єктивні передумови для розвитку різних видів туризму, зокрема екологічного, оздоровчого, водного, активного та сільського зеленого туризму. Водночас було встановлено, що природно-рекреаційний потенціал використовується не повною мірою, що пов’язано з недостатнім рівнем розвитку інфраструктури та інвестиційної підтримки галузі.

Історико-культурний потенціал Черкаської області є одним із найвагоміших в Україні. Регіон має багатошарову історичну спадщину, яка охоплює періоди від давніх археологічних культур до новітньої історії. Особливе значення для формування туристичної привабливості мають об’єкти національного та світового рівня. Серед них ключове місце займає дендрологічний парк Софіївка, який є унікальним зразком садово-паркового

мистецтва світового значення. Важливим центром історико-культурного туризму виступає місто Канів, де розташований Шевченківський національний заповідник, що має велике національно-символічне значення.

Дослідження туристичної інфраструктури регіону показало, що вона перебуває на етапі розвитку та модернізації. Найбільш розвиненими є туристичні центри обласного та районного значення, тоді як периферійні території характеризуються недостатнім рівнем інфраструктурного забезпечення. Основними проблемами є нерівномірність розвитку туристичних потоків, низька якість дорожньо-транспортної інфраструктури, обмежена кількість сучасних готельно-ресторанних комплексів, недостатній рівень сервісу, слабка цифровізація туристичної сфери та недостатня промоція регіону на національному і міжнародному рівнях.

Водночас було визначено, що Черкаська область має значний потенціал для подальшого розвитку туристичної галузі. Перспективними напрямами є розвиток внутрішнього туризму, який набуває особливої актуальності в сучасних умовах, а також екологічного, культурно-пізнавального, подієвого та сільського зеленого туризму. Важливим резервом розвитку є створення комплексних туристичних маршрутів, що поєднують природні, історичні та культурні об’єкти, а також формування сучасної туристичної інфраструктури на засадах сталого розвитку.

Окрему увагу в роботі приділено методичним аспектам вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу регіону у шкільному курсі географії 9 класу. Встановлено, що найбільш ефективними є інтерактивні, проблемно-пошукові, дослідницькі та проектні методи навчання, які забезпечують активну пізнавальну діяльність учнів, формування ключових компетентностей та розвиток практичних умінь. Використання картографічних матеріалів, інформаційно-комунікаційних технологій, навчальних проектів і практичних робіт дозволяє значно підвищити якість засвоєння навчального матеріалу та забезпечити його прикладну спрямованість.

Загалом результати дослідження свідчать про те, що Черкаська область володіє значним рекреаційно-туристичним потенціалом, який за умови ефективного управління, інвестиційної підтримки та модернізації інфраструктури може стати важливим чинником соціально-економічного розвитку регіону. Реалізація наявного потенціалу потребує комплексного підходу, що включає розвиток транспортної мережі, підвищення якості туристичних послуг, цифрову трансформацію галузі та активне формування позитивного туристичного іміджу.

Використання теми у шкільному курсі географії є педагогічно доцільним, оскільки сприяє формуванню в учнів цілісного уявлення про регіональний розвиток України, розуміння взаємозв'язків між природними ресурсами, економічною діяльністю та культурною спадщиною. Крім того, така тематика розвиває в учнів пізнавальний інтерес, просторове мислення, дослідницькі навички та відповідальне ставлення до збереження природної і культурної спадщини рідного краю.

Перспективним напрямом подальших досліджень визначено застосування геоінформаційних систем (ГІС) для комплексного аналізу та візуалізації рекреаційно-туристичних ресурсів Черкаської області. Використання цифрових картографічних технологій дає змогу підвищити точність оцінювання просторового розміщення туристичних об'єктів, виявляти територіальні диспропорції розвитку туризму та обґрунтовувати ефективні управлінські рішення щодо розбудови туристичної інфраструктури.

Окремо актуальним є посилення ролі місцевих громад у процесах формування та просування туристичного продукту регіону через механізми громадського партнерства, розвитку локальних туристичних ініціатив і територіального брендингу. Це сприятиме активізації внутрішніх ресурсів розвитку, підвищенню економічної активності населення та збереженню культурно-історичної самобутності територій.

Доцільним також є врахування міжнародного досвіду сталого розвитку туризму, зокрема практик країн Європейського Союзу, що дозволяє

адаптувати ефективні моделі управління туристичною сферою до умов регіонального розвитку України.

У контексті освітнього процесу перспективним є подальше впровадження інтегрованих STEM-орієнтованих та проєктних технологій навчання під час вивчення регіональної географії, що забезпечує формування в учнів дослідницьких компетентностей, критичного мислення та здатності до комплексного аналізу просторових процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України. Офіційний вебсайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua

2. Державне агентство розвитку туризму України. Офіційний вебсайт. URL: https://tourism.gov.ua

3. Черкаська обласна державна адміністрація. Офіційний вебсайт. URL: https://ck-oda.gov.ua

4. Географія України: 9 клас: підручник для закладів загальної середньої освіти. авт. Г. Д. Довгань, О. Г. Стадник. Київ: Генеза, 2022. 132 с.

5. Економічна і соціальна географія України: підруч. О. В. Гладкий, В. В. Лаврук. Київ: Либідь, 2019. С. 131–132.

6. Масляк П. О. Географія України: підручник для 9 класу. Київ: Генеза, 2021. 134 с.

7. Бойко В. М. Рекреаційна географія України: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. С. 118–121.

8. Методика викладання географії в школі. за ред. І. П. Козлової. Київ: Шкільний світ, 2021. С. 132–133.

9. Туристичні ресурси України: навч. Посіб. за ред. І. І. Топузова. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 111–113.

10. Черкащина туристична: довідково-інформаційні матеріали уклад. О. Коваленко. Черкаси, 2021. С. 141–143.

11. Національний заповідник «Шевченківський національний заповідник». Офіційні матеріали. URL: https://shevchenko-museum.com

12. Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України. Офіційний сайт. URL: https://www.sofiyivka.org.ua

13. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua

14. Географічна енциклопедія України. ред. кол. О. М. Маринич. Київ: Українська енциклопедія. 1993, С. 132–134.

15. Беляєва С. С., Ратуш К. А. Рекреаційні об’єкти Черкащини. Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та

регулювання. *Матеріали VI Міжнародної ювілейної до 55-річчя ЧДТУ науково-практичної конференції*, (26-27 березня 2015 р., м. Черкаси, Україна). 2015. Т. 2, С. 13–16.

16. Браславська О. В., Рожі І. Г. Сучасний стан туризму й рекреації в Черкаській області. Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туризму: колективна монографія. за заг. ред. Н. С. Понегелової. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М. 2020. 236 С.

17. Міщенко Т. М., Гончаренко О. В. Стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму на Черкащині. *Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт*, 2011. № 2 (6), С. 20–25.

18. Новикова В. І. Застосування методу картографування при дослідженні ресурсно-рекреаційного потенціалу Черкаської області. *Часопис картографії,* 2008. № 13, С. 120–133

19. Новикова В. І. Територіальна організація рекреаційної діяльності у контексті збалансованого розвитку регіону (на прикладі Черкаської області) : дис. … к. геогр. н.; 11.00.02 – економічна та соціальна географія. Інститут географії НАНУ. Київ, 2008. С. 268.

20. Новикова В. І. Туристсько-інформаційні центри як важлива складова інфраструктурного забезпечення рекреаційної діяльності в Україні. Тенденції, проблеми і перспективи розвитку національного ринку туристичних послуг: регіональний аспект*: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції*. Київ: НАУ. 2010. С. 169–175.

21. Пасєка С. Р. Санаторно-курортна діяльність у Черкаській області. Туризм і гостинність в Україні: стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*, (16-17 жовтня 2014 р., м. Черкаси, Україна). 2014. С. 391–398

22. Щербак Н. В., Нагаєва С. П. Характеристика рекреаційних районів Черкаської області. Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої*

освіти і молодих учених. (30 листопада 2022 р., м. Житомир, Україна). 2022. С. 81.

23. Головне статистичне управління в Черкаській області. URL: www.ck.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 10.05.2026).

24. Головне управління Держгеокадастру у Черкаській області. URL: http://cherkaska.land.gov.ua/ (дата звернення: 10.05.2026).

25. Історія, культура і природа Черкащини на туристичних маршрутах регіону. авт.-упоряд. Т. Нераденко. Черкаси: видав. Чабаненко Ю. А., 2014. 204 с.

26. Калініченко К. С. Історико-культурна спадщина Черкащини як ресурсний потенціал розвитку туристичної галузі. *Вісник ЧДТУ. Серія: Історичні науки. Черкаси*, 2017. Вип. 9. С. 139–147.

27. Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»: путівник. Черкаси: видавець Кандич С. Г., 2013. 100 с.

28. Новикова В. І. Територіальна організація рекреаційної діяльності в контексті збалансованого розвитку регіону (на прикладі Черкаської області): автореф. дис. … канд. гегр. наук: 13.00.02. Київ, 2008. 24 с.

29. Побиванець К. В. Проблеми управління використання курортнорекреаційного потенціалу Черкаської області. URL: http://www.rusnauka.com/12_kpsn_2009/economics/44584.doc.htm (дата звернення: 10.05.2026).

30. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Черкаській області у 2017 році. Черкаська обласна державна адміністрація. Управління екології та природних ресурсів. URL: http://www.eco.ck.ua/docs/Dop_2017.pdf

31. Топчієв О. Г., Яворська В. В., Ніколаєва О. І. Рекреаційно-туристична діяльність як складова регіональних господарських комплексів: концептуально-понятійний огляд. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*. 2016. Вип. 5. С. 128–134.

32. Черкащина туристична. Туризм (обласне дочірнє підприємство). Черкаська обласна державна адміністрація. URL: http://ck-oda.gov.ua/turyzmoblasne-dochirnje-pidpryjemstvo/.

33. Паньків Н. Є., Мороз В. Р. Сучасний стан та перспективи розвитку подієвого туризму в Україні на прикладі розробленого івент-туру «Відкрий для себе Покуття». *Науковий вісник НЛТУ України*. №5. 2018. С. 78.

34. Алейников А. В. Роль подієвого туризму в розвитку туристичного потенціалу регіону: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Вісник Національної академії туризму*. 2010. №2. С. 35–37.

35. Дмитрієв Д. В. Специфіка подієвого туризму як сегмента регіонального ринку туристичних послуг. *Світ економіки і права*. 2011. №10. С. 52–55.

36. Donald Getz. *Event Tourism: Definition, Evolution and Research*. Calgary: Elsevier, 2008. P. 403–428.

37. Долженко Г. П., Шмиткова А. В. Подієвий туризм у Західній Європі. *Відомості вищих навчальних закладів*. Серія: Суспільні науки. 2007. №6. С. 116–119.

38. Getz D. Event tourism: Definition, evolution, and research. Tourism Management. 2008. № 29.

39. Розвиток туристичного бізнесу регіону: монографія за ред. І. М. Школи. Чернівці: Книги – ХХІ, 2007. 292 с.

40. Матвійчук Л. Ю. Роль інвестицій у підвищенні рівня раціонального використання туристичних ресурсів. *Економіка України*. 2011. №12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua.

41. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Видання третє за наук. ред. проф. Волошина Л. М. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2017. 448 с.

42. Долан Е. Ліндсей Д. Ринок: мікроекономічна модель: посіб. СПб., 1992. 496 с.

43. Собченко Н. В. Фактори, що впливають на інноваційну діяльність господарюючих суб'єктів. *Науковий журнал КубГАУ*. 2011. №71 (07). С. 1–10.

44. Черненко О. М. Аналіз та формування критеріїв оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств: нечітко-множинний підхід. *Наука і економіка*. 2014. Вип. 2 (34). С. 207–215.

45. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: монографія. Л. І. Федулова, Т. І. Шемякіна, Н. П. Сосніна; за наук. ред. проф. Л. І. Федулової. Київ: Дорадо, 2010. 320 с.

46. Шеремет А. Д. Теорія організаційно-економічних механізмів розвитку підприємств: автореф. дис. … канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Херсон, 2015. 18 с.

47. Соколова А. О. Організаційно-економічний механізм функціонування кооперативів в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2006. № 2. С. 88–92.

48. Перерва П. Г. Розвиток організаційно-економічного механізму управління розвитком індустрії туризму та гостинності. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ» (економічні науки)*: зб. наук. пр. Харків: НТУ «ХПІ». 2018. № 48 (1324). С. 121–127.

49. Тищенко П. В. Теоретичні аспекти та розвиток подієвого туризму регіону. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. Серія: Економіка. Спецвипуск 33. Ч. 4. С. 124–128.

50. Бейдик О. О., Новикова В. І. Рекреаційно-туристські ресурси Середнього Подніпров'я (на прикладі Черкаської області). *Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості*: Мат. II міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Знання України, 2002. С.485–498.

51. Заклади культури та мистецтва. Комплексний атлас України. Київ: ДНВП «Картографія», 2005. – С. 91.

52. Новикова В. І. Розвиток спортивного і оздоровчого туризму на Черкащині. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту*. Переяслав-Хмельницький, 2003. С. 103–106.

53. Новикова В. І. Традиційні та перспективні рекреаційно-туристські ресурси Черкаської області. *Туристично-краєзнавчі дослідження*. Вип. 4. Київ: Держ. підприємство «Національна туристична організація», 2002. С. 14-36.

54. Поливач К. А. Історико-культурна спадщина як фактор розвитку регіонів та населених місць України. *Український географічний журнал*. 2005. № 1 (49). С. 55–62.

55. Черкаська область у 2004 році: Статистичний щорічник. – Черкаси: Головне управління статистики у Черкаській області, 2005. 999 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рисунок 1.1 Рекреаційно-Туристичний потенціал регіону [створено автором]

Додаток Б

Рисунок 1.2. Фактори формування РТП території [створено автором]

